

УДК 332.336

Тимчишин Юлія Василівна

*кандидат економічних наук, докторант
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»;
доцент кафедри обліку і фінансів
Львівський інститут економіки і туризму*

Тымчышын Юлия Васильевна

*кандидат экономических наук, докторант
ГУ «Институт региональных исследований
имени М.И. Долишнего НАН Украины»;
доцент кафедры учета и финансов
Львовский институт экономики и туризма*

Tymchyshyn Yuliya

*PhD in Economics, Doctoral
Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine;
Associate Professor of Accounting and Finance
Lviv Institute of Economics and Tourism*

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

ФИНАНСОВАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ

БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНОВ

FINANCIAL COMPONENT OF REGIONS' ECONOMIC SECURITY

Анотація. У статті висвітлено основні поняття фінансової безпеки регіонів. Розглянуто на рівні регіону складові фінансової безпеки регіону та їх

характеристики: бюджетну, податкову, інвестиційну, інноваційну, грошово-кредитну, фінансову безпеку суб'єктів господарювання, фінансову безпеку населення і сфери страхування. Охарактеризовано внутрішній і зовнішній аспекти фінансової безпеки. Виділено стани фінансової безпеки за інтенсивністю впливу негативних чинників. Розкрито основні узагальнюючі фактори, які чинять негативний вплив на рівень фінансової безпеки регіонів України: зовнішні фактори, до них відносяться фактори світового рівня та загальнодержавного рівня; внутрішні фактори, до них відносяться фактори економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні, інформаційні, матеріальні, правові. Обґрунтовано зовнішні індикатори, які вказують на міру опосередкованого впливу на фінансову безпеку конкретного регіону та визначаються рівнем фінансової безпеки держави за показниками, що характеризують стан боргової, бюджетної, грошової й валютної, інвестиційної, а також зовнішньоторговельної безпеки держави. Застосування зазначених індикаторів при розрахунку рівня фінансової безпеки регіону обумовлене істотним впливом на цю величину рівня фінансової безпеки держави, адже якщо загальнодержавні потреби не будуть забезпечені достатніми фінансовими ресурсами, про фінансову безпеку будь-якого регіону не може бути й мови. Внутрішні індикатори характеризують безпосередній стан фінансової забезпеченості потреб економічної, соціальної й екологічної сфер регіону порівняно з пороговими значеннями. Здійснено оцінку основних ризиків фінансової безпеки регіону в розрізі її структурних елементів. Проаналізовано завдання політики фінансової безпеки регіону, такі як: діагностика та прогнозування зовнішніх і внутрішніх загроз забезпеченню реалізації фінансових інтересів регіону; визначення найгостріших фінансових проблем регіону, ранжування їх за мірою небезпеки; розробка системи фінансових заходів, спрямованих на

розв'язання фінансових проблем, створення фінансових механізмів захисту регіональних інтересів; запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз фінансовим інтересам регіону; диверсифікація фінансових джерел та оптимізація фінансових потоків для забезпечення збалансованості сфер стійкого розвитку відповідно до встановлених критеріїв безпеки; підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів регіону, контроль їх обсягів.

Ключові слова: *фінансова безпека регіонів, регіон, чинники, фактори, індикатори, ризики.*

Аннотація. *В статье отражены основные понятия финансовой безопасности регионов. Рассмотрен на уровне региона составляющие финансовой безопасности региона и их свойства: бюджетную, налоговую, инвестиционную, инновационную, денежно-кредитную, финансовую безопасность субъектов, финансовую безопасность населения и сферы страхования. Охарактеризованы внутренний и внешний аспекты финансовой безопасности. Выделено состояния финансовой безопасности по интенсивности воздействия негативных факторов. Раскрыты основные обобщающие факторы, которые оказывают негативное влияние на уровень финансовой безопасности регионов Украины: внешние факторы, к ним относятся факторы мирового уровня и общегосударственного уровня; внутренние факторы, к ним относятся факторы экономические, социальные, экологические, научно-технологические, информационные, материальные, правовые. Обоснованно внешние индикаторы, указывающие на степень опосредованного влияния на финансовую безопасность конкретного региона и определяются уровнем финансовой безопасности государства за показателями, характеризующими состояние долговой,*

бюджетной, денежной и валютной, инвестиционной, а также внешнеторговой безопасности государства. Применение указанных индикаторов при расчете уровня финансовой безопасности региона обусловлено существенным влиянием на эту величину уровня финансовой безопасности государства, ведь если общегосударственные нужды не будут обеспечены достаточными финансовыми ресурсами, о финансовой безопасности любого региона не может быть и речи. Внутренние индикаторы характеризуют непосредственной состояние финансовой обеспеченности потребностей экономической, социальной и экологической сфер региона по сравнению с пороговыми значениями. Осуществлена оценка основных рисков финансовой безопасности региона в разрезе ее структурных элементов. Проанализированы задачи политики финансовой безопасности региона, такие как: диагностика и прогнозирование внешних и внутренних угроз обеспечению реализации финансовых интересов региона; определение наиболее острых финансовых проблем региона, ранжирование их по степени опасности; разработка системы финансовых мер, направленных на решение финансовых проблем, создания финансовых механизмов защиты региональных интересов; предотвращения и нейтрализация реальных и потенциальных угроз финансовым интересам региона; диверсификация финансовых источников и оптимизация финансовых потоков для обеспечения сбалансированности сфер устойчивого развития в соответствии с установленными критериями безопасности; повышение эффективности использования имеющихся финансовых ресурсов региона, контроль их объемов.

Ключевые слова: финансовая безопасность регионов, регион, факторы, индикаторы, риски.

Summary. *The article highlights the basic concepts of regions' financial security. Was discussed the regional level, the components of region's financial security and their characteristics: budget, tax, investment, innovation, monetary, financial security of economic entities, financial security of the population and insurance. Internal and external aspects of financial security are described. The states of financial security by the intensity of the negative factors' influence are distinguished. The main generalizing factors that have a negative impact on the level of financial security of the Ukrainian regions are revealed: external factors, these include world-class and national factors; internal factors, these include economic, social, environmental, scientific and technological, informational, material, legal factors. External indicators are substantiated, which indicate the degree of indirect impact on the financial security of a particular region and are determined by the level of financial security of the state by indicators that characterize the state of debt, budget, monetary and currency, investment and foreign trade security. The use of these indicators in calculating the level of financial security of the region is due to a significant impact on this level of financial security of the state, because if national needs are not provided with sufficient financial resources, the financial security of any region cannot be discussed. Internal indicators characterize the immediate state of financial security of the needs of the economic, social and environmental spheres of the region compared to the threshold values. The main risks to the financial security of the region in terms of its structural elements have been assessed. The tasks of the financial security policy of the region are analyzed, such as: diagnostics and forecasting of external and internal threats to ensuring the realization of the financial interests of the region; identification of the most acute financial problems of the region, ranking them according to the degree of danger; development of a system of financial measures aimed at solving financial problems, creating*

financial mechanisms to protect regional interests; prevention and neutralization of real and potential threats to the financial interests of the region; diversification of financial sources and optimization of financial flows to ensure the balance of sustainable development in accordance with established security criteria; improving the efficiency of the use of available financial resources of the region, control of their volumes.

Key words: *financial security of regions, region, factors, indicators, risks.*

Постановка проблеми. У даний час, питання забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіонів стоїть найбільш гостро. Така ситуація викликана, в першу чергу, необхідністю виконання місцевими органами влади покладених на них функцій в повній мірі через забезпечення дохідної частини бюджету, виваженої податкової політики, підтримки сприятливого інвестиційного клімату, доступності банківських та страхових послуг, стабільних умов діяльності та високого рівня життя.

Важливою складовою економічної безпеки регіону є фінансова безпека регіону, яка представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору. Забезпечення фінансової безпеки є процесом управління, який передбачає створення умов відповідності граничним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та протидії загрозам порушення їх стану [6, с. 128].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансової безпеки регіонів присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: О. Александрова [8], П. Буряк [4], І. Вахович [2, 3], М. Виклюк [1], З. Герасимчук [2, 3], А. Драбовський [4], І. Камінська [2, 3], О. Копилук

[4], О. Куклін [10], В. Мартинюк [5], В. Матвійчук [6], О. Музичка [4], Р. Нешко [6], Г. Пастернак-Таранушенко [7], О. Романова [10], К. Саврига [8], Т. Сухорукова [8], С. Смирнов [9], А. Татаркін [10], Н. Юрків [12], В. Яковлев [10] та інші. Проте не всі питання залишаються дослідженими на сьогодні.

Мета статті. Висвітлити фінансову складову економічної безпеки регіонів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «фінансова безпека» трактується як «створення умов сталого, надійного функціонування фінансової системи країни, держави, регіону, які запобігають виникненню фінансової кризи, дефолту, деструкції фінансових потоків, збоїв в забезпеченні основних учасників економічної діяльності фінансовими ресурсами, порушенню стабільності грошового обігу» [6, с. 125].

Фінансова безпека регіону - фінансова самостійність (автономія), яка насамперед проявляється у здійсненні контролю над ресурсами регіону і визначається можливостями найбільш повно використовувати конкурентні переваги регіону; стабільність регіональної економіки, яка передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування впливу дестабілізуючих чинників [4, с. 78]; здатність до розвитку і прогресу, тобто самостійно реалізувати і захищати регіональні економічні інтереси, здійснювати модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал регіону [8, с. 189; 11].

Фінансова безпека визначає стан захищеності життєво важливих регіонів та їх підприємницьких структур, громадян у фінансовій сфері від впливу різносторонніх загроз, що обумовлені недостатністю фінансових ресурсів, їх збалансованістю та ліквідністю. Збалансованість фінансової

системи регіону полягає у цілеспрямованому формуванні та реалізації заходів фінансової регіональної політики щодо забезпечення відповідності між реальними потребами та наявними можливостями економічного розвитку регіону. Внаслідок чого фінансову безпеку варто розглядати як надзвичайно складну багаторівневу систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку [1].

З позиції регіонального розвитку варто розглядати складові фінансової безпеки регіону, які безпосередньо створюють базис і дають можливість кількісної і якісної оцінки їх фінансово-економічного розвитку та задоволення потреб та фінансової захищеності усіх суб'єктів регіону. Доцільно розглядати на рівні регіону саме такі складові фінансової безпеки регіону: бюджетну, податкову, інвестиційну, інноваційну, грошово-кредитну, фінансову безпеку суб'єктів господарювання, фінансову безпеку населення і сфери страхування.

Основними характеристиками складових фінансової безпеки регіону є:

1. Бюджетна безпека характеризується ступінню збалансованості місцевих бюджетів та їх виконанням; масштабами бюджетного фінансування та дотування місцевих бюджетів; наявністю чи браком бюджетних резервів; характеристикою касового виконання бюджету; дотриманням бюджетної дисципліни.
2. Податкова безпека характеризується ресурсним фактором, що перебуває у руках держави та місцевих органів влади; інструментом впливу на економічні і соціальні процеси; фактором зворотної залежності функціонування держави від платників податків, адже порушення податкової безпеки зможе стати реальною загрозою ефективному державному устрою та регіону зокрема.

3. Інвестиційна безпека характеризується можливістю регіонів акумулювати, залучати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси для створення конкурентної економіки регіону; ресурсним фактором відтворення науково-технічного, інноваційного та інтелектуального потенціалу територій; джерелом та стратегічним резервом розширеного відтворення регіону; чинником постійного зростання регіонального ВВП та його соціально-економічного розвитку; чинником подолання депресивних явищ в регіонах тощо
4. Інноваційна безпека характеризується джерелом сталого процесу створення, використання і поширення нових знань і технологій регіонів на основі поєднання його науково-технологічного потенціалу та інноваційних перетворень; можливістю міжрегіонального, а за окремих умов і міжнародного кооперування, що створює передумови сталого функціонування і розвитку економічної системи регіонів; станом інноваційної активності регіону за рахунок використання власних інтелектуальних і технологічних ресурсів (задоволення базових потреб, здатність системи до самовідтворення і саморозвитку); інструментом генерування наукових ідей в регіоні шляхом впровадження та сприйняття суб'єктами інновацій, забезпечивши необхідну кількість якісних перетворень в економічному розвитку регіону.
5. Грошово-кредитна безпека характеризується станом функціонування банківських установ; ефективністю використання банківських ресурсів; умовами для реалізації економічних інтересів банківських установ; стабільністю грошової одиниці та її підтримкою; доступністю суб'єктів господарювання та населення до кредитних ресурсів; кредитуванням реального сектору економіки регіонів з метою зростання та підвищення рівня доходів населення; рівнем ефективності платіжної системи.

6. Безпека сфери страхування характеризується рівнем забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами; можливістю відшкодування збитків і втрат застрахованих суб'єктів; рівнем ефективності та стабільності страхових компаній.
7. Безпека суб'єктів господарювання характеризується основним індикатором, що забезпечує процес суспільного відтворення та формування ВВП як держави, так і її регіонів; забезпеченням рівноважного та стійкого фінансового стану регіону; ефективною діяльністю суб'єкта господарювання в межах визначених територій; можливостями використання регіонального потенціалу з метою економічного відтворення депресивних регіонів.
8. Фінансова безпека населення характеризується рівнем доходів, соціальних виплат, фінансових можливостей; обсягом ВВП, що припадає на душу населення; станом захищеності соціально-економічних прав населення регіону [1].

Ефективність фінансової безпеки регіону має бути направлена на забезпечення інтересів усіх його суб'єктів на необхідному та достатньому рівні, що дозволить не лише у кількісній конфігурації відобразити результативність фінансових дій регіону та її суб'єктів, а й дати їм якісну характеристику і визначити відповідний рівень забезпечення.

Відповідно зазначене дозволяє стверджувати, що з регіонального погляду фінансова безпека набуває особливого значення, а забезпечення її достатнього рівня передбачає існування певного механізму, який має в своїй основі організаційні й самоорганізаційні джерела. При самоуправлінні система є суб'єктом й об'єктом управління. Система фінансової безпеки, що діє на основі самоуправління, має постійно розширювати коло об'єктів свого впливу. Вона являє собою динамічну, складну, внутрішньо-організовану,

органічну сукупність структурних елементів, може розглядатися з позиції самоуправління [9, с. 250].

Вчені З.В. Герасимчук, І.М. Вахович та І.М. Камінська вважають, що фінансова безпека реального сектору економіки в регіональному вимірі — це стійкий стан захищеності регіонів, за якого відсутній, попереджений або нейтралізований вплив дестабілізуючих фінансових чинників на забезпечення стабільності, ефективності та збалансованості розвитку реальних секторів їхніх економік [2].

Фінансова безпека має внутрішній і зовнішній аспекти. Внутрішній спрямований на стимулювання розвитку, збільшення фінансового потенціалу реального сектору економіки для забезпечення балансу потреб і фінансових можливостей регіонів, з одного боку, та балансу фінансових інтересів їх соціальної, економічної й екологічної сфер — з другого.

Зовнішній аспект передбачає певну фінансову незалежність та одночасне поєднання фінансової безпеки реального сектору економіки з регіональною й загальнодержавною. Особливого значення при цьому набуває конкуренція між регіонами у відстоюванні власних фінансових інтересів. За словами Г. Пастернака-Таранушенка, в кожній державі має місце певне розбалансування в розвитку регіонів, що є джерелом напруженості в ній [7]. Якщо воно досягне певної межі, почнуться серйозні негаразди: між регіонами виникатимуть або загострюватимуться суперечності, протистояння, конкуренція, що стане передумовою появи фінансових загроз [12, с. 100-101].

Фінансова безпека регіонів залежить від ресурсного потенціалу регіонів, інвестиційної активності, фінансово-бюджетного, трудового й матеріально-технічного забезпечення, методів управління господарством, розвитку інфраструктури, лобіювання інтересів регіону у вищих органах влади тощо [3]. Негативний вплив внутрішніх чинників спричинений

невмінням знаходити компроміси при розв'язанні конфліктів, неспроможністю регіону до саморозвитку, його низькою інноваційною активністю тощо. Негативний вплив зовнішніх чинників на фінансову безпеку країни та її регіонів проявляється у зниженні їх конкурентоспроможності та рівня життя населення. Треба зауважити, що наведені чинники можуть впливати на рівень фінансової безпеки розвитку регіонів із різною силою, отже, слід розрізняти стани фінансової безпеки на основі визначення допустимої інтенсивності впливу негативних факторів.

В.П. Мартинюк виділяє такі стани фінансової безпеки за інтенсивністю впливу негативних чинників [5; 12, с. 101]:

- нормальний стан: відсутність загроз для фінансової безпеки або їх слабкий вплив, що нейтралізується плановими діями системи управління чи самими ринковими процесами;
- передкризовий стан: повернення до нормальних значень індикативних показників можливе шляхом мобілізації власних внутрішніх ресурсів системи. В такій ситуації потрібно вживати термінових, інколи досить високозатратних заходів із нейтралізації й відведення загроз.

А. Татаркін, О. Романова, О. Куклін і В. Яковлев виділяють нормальний, передкризовий і кризовий стани безпечного функціонування регіону. При розрахунках порогових значень дослідники виділяють два індикатори — для передкризового й кризового станів [10, с. 81].

Г.О. Ковальова, погоджуючись із попередніми авторами, додатково розбиває передкризовий стан на декілька стадій: передкризову 1 (початкова стадія передкризового стану); передкризову 2 (власне передкризова стадія) та передкризову 3 (критична стадія, що може перейти в критичну зону). Критичну стадію вона поділяє ще на три стадії: кризу 1 (нестабільна стадія); кризу 2 (стадія загроз) та кризу 3 (надзвичайна стадія) [12, с. 104].

Українська вчена Н.Я. Юрків вважає, що такий підхід надто деталізований та не дає змоги об'єктивно визначити ступінь фінансових загроз, адже досить мала різниця між показниками може істотно вплинути на визначення стану країни та її регіонів, що, у свою чергу, призведе до розробки помилкових стратегічних і тактичних заходів з усунення чи нейтралізації загроз. Основними узагальнюючими факторами, які чинять негативний вплив на рівень фінансової безпеки регіонів України є:

1. Зовнішні фактори:

- на світовому рівні: кризові тенденції світової фінансової системи; зміна кон'юнктури світових цін і зовнішньої торгівлі; зміна процентних ставок на світовому ринку; посилення глобалізаційних процесів та конкуренції між державами у фінансовій сфері; агресивне завоювання потужними країнами світового фінансового простору; тінізація світової фінансової системи; безконтрольність зовнішніх фінансових операцій, пов'язаних із їх інтенсифікацією й мобільністю через широке застосування новітніх інформаційних технологій; недооцінка світовою спільнотою економічних перетворень в Україні тощо;
- на загальнодержавному рівні: політична нестабільність у країні; недостатній обсяг міжнародних резервів; високий рівень внутрішнього й зовнішнього боргів; низька інвестиційна привабливість; недосконалість бюджетної системи, міжбюджетного регулювання; дефіцит державного бюджету; недосконале правове регулювання фінансово-кредитної сфери; неефективність податкової й валютної політик держави; високий рівень інфляції та тінізації економіки; великі процентні ставки за кредитами; високий рівень монополізму на фінансовому ринку, нестабільність фінансового й

валютного ринків; недосконалість банківської системи, розходження її інтересів із інтересами реального сектору економіки; надмірний державний борг; надмірна залежність національної економіки від іноземного інвестування; неефективна протекціоністська політика тощо.

2. Внутрішні фактори:

- економічні: низька ресурсна забезпеченість економічної сфери регіонів; недостатня податкоспроможність регіонів; низька інвестиційна привабливість і активність регіонів; прорахунки в інвестиційній політиці; неправильний вибір фінансових пріоритетів регіонального розвитку; дефіцит місцевих бюджетів; значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання; нерозвиненість ринку фінансових послуг; недосконалість регіональної влади; недостатній інноваційний розвиток регіону; висока зношеність основних засобів;
- соціальні: зниження заробітної плати та інших соціальних виплат; недофінансування соціальної сфери; зростання безробіття; недостатні заощадження населення; зростання податків з доходів громадян; втрата інвестованих і депозитних коштів; збільшення процентних ставок за кредитами; непередбачені фінансові витрати; підвищення цін на матеріальні блага, тарифи, послуги; знецінення грошових заощаджень;
- екологічні: брак інвестицій у основний капітал на охорону навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; недоотримання та нецільове витрачання екологічних зборів; недостатні видатки на капітальний

ремонт основних засобів природоохоронного призначення; замала фінансова підтримка на охорону біологічного різноманіття;

- науково-технологічні, які пов'язані з використанням застарілих технологій і обладнання, що гальмує процеси їх модернізації та оновлення;
- інформаційні, котрі виникають унаслідок браку інформації про зовнішнє середовище, що не забезпечує зворотного зв'язку;
- матеріальні, які пов'язані зі знищенням обладнання та інших засобів виробництва;
- правові, що виникають через недосконалість правової бази, а тому змушують підприємства маневрувати між законами та підзаконними актами [12, с. 104-105].

Інтенсивність впливу несприятливих чинників на рівень безпеки регіону досліджували І.М. Вахович, З.В. Герасимчук і Н.С. Вавдіюк, котрі виділяють такі стани регіональної системи: небезпечний, загрозливий, ризику та безпеки [2, с. 44; 3, с. 198]. При цьому ризик розглядається ними як імовірність виникнення несприятливої ситуації в регіоні; загроза — як існування негативних факторів, що чинять дестабілізуючий вплив на функціонування регіону, порушуючи його стійкість щодо задоволення потреб населення; небезпека — як стан деструктивного впливу дестабілізуючих чинників на безпеку регіону, внаслідок чого останній втрачає здатність до самовідтворення, що призводить до колапсу регіону. Для ранжування регіонів країни за рівнем фінансової безпеки їх розвитку названі автори пропонують застосовувати формулу “золотого поділу” [2, с. 66].

Враховуючи вплив розглянутих чинників на рівень фінансової безпеки регіону, його оцінку доцільно проводити з допомогою сукупності індикаторів, які також можна поділити на зовнішні й внутрішні.

Зовнішні індикатори вказують на міру опосередкованого впливу на фінансову безпеку конкретного регіону та визначаються рівнем фінансової безпеки держави за показниками, що характеризують стан боргової, бюджетної, грошової й валютної, інвестиційної, а також зовнішньоторговельної безпеки держави. Застосування зазначених індикаторів при розрахунку рівня фінансової безпеки регіону обумовлене істотним впливом на цю величину рівня фінансової безпеки держави, адже якщо загальнодержавні потреби не будуть забезпечені достатніми фінансовими ресурсами, про фінансову безпеку будь-якого регіону не може бути й мови.

Внутрішні індикатори характеризують безпосередній стан фінансової забезпеченості потреб економічної, соціальної й екологічної сфер регіону порівняно з пороговими значеннями [12, с. 106].

Основними ризиками фінансової безпеки регіону в розрізі її структурних елементів є [1]:

1. Ризики бюджетної безпеки: недосконалість нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу та прорахунки у бюджетному плануванні; падіння ділової активності, зниження обсягів виробництва та зростання кількості збиткових суб'єктів господарювання регіону; недостатнє або несвоєчасне наповнення джерел покриття бюджетного дефіциту; масштабна «тонізація» національного бізнесу; невиконання юридичними особами-резидентами зобов'язань за іноземними кредитами, одержаними під гарантії органів місцевого управління; несвоєчасність бюджетного планування та формування місцевих бюджетів; фінансування конкретних бюджетних видатків без відповідних бюджетних призначень; непрозорість видатків місцевих бюджетів, що призводить до викривлень у розподілі державних коштів, порушення пріоритетності фінансування видатків і

нагромадження бюджетної заборгованості; незаконне та неефективне використання бюджетних коштів; неефективність системи контролю над додержанням бюджетного законодавства, що потребує більш детального розгляду.

2. Ризики податкової безпеки: надмірна кількість податків, що негативно впливають на кількість, структуру та якість податкових надходжень; податкове законодавство та порядок стягнення податків та зборів враховує виключно інтереси держави; податкове регулювання носить короткотерміновий характер з метою усунення бюджетного дефіциту; ігнорування наслідків розподілу податкового навантаження між сторонами оподаткування при введенні нових податків чи зміні податкових ставок; неефективність діючої податкової системи (наявність численних необґрунтованих податкових пільг, низький рівень збирання податків, порушення принципу розмірності: підвищення ставок після граничного рівня для сумлінних податкоплатників призводить до скорочення податкових доходів); фіктивне зниження суб'єктами бази оподаткування та не включення окремих надходжень у об'єкт оподаткування (відсотки за позиками, отримані плати за кредитні ресурси, кошти від продажу іноземної валюти тощо); неоднозначне трактування нормативних актів, що регулюють оподаткування; неправильне застосування пільг з податків; невиконання вимог податкових органів з метою несплати податків.

3. Ризики інвестиційної безпеки: хронічне недофінансування реального сектору економіки регіонів; відсутність дієвої системи заходів, що стимулюють трансформацію додаткових доходів громадян та економічних суб'єктів в інвестиції; відсутність пріоритетності бюджетних витрат на інвестиційні заходи розвитку регіонів; відсутність участі місцевих бюджетів у відтворювальному процесі економіки територій; несприятливий

інвестиційний клімат регіонів; відсутність спеціальних режимів інвестування з одночасним посиленням контролю за їх розвитком.

4. Ризики інноваційної безпеки: низький рівень інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання регіонів; технологічне відставання економіки України та її регіонів від розвинених країн; неефективність державної та регіональних політик щодо стимулювання інноваційної діяльності; низький рівень конкурентноздатності вітчизняної продукції; відсутність ринку високих технологій; неналежний захист інвесторів та інтелектуальної власності; низький рівень матеріального заохочення науковців та інноваторів; відтік наукових кадрів закордон.

5. Ризики грошово-кредитної безпеки: погіршення структури платіжних засобів в обігу; рух значних обсягів іноземної валюти у межах регіону; регіональні цінові диспропорції; штучне регулювання обсягів грошової обігової маси; значна частка поза банківського грошового обігу та наявність тенденції до її збільшення; зростання неплатежів; відсутність ефективної системи кредитування.

6. Ризики сфери страхування: недостатність ліквідних активів; неврівноважена тарифна політика; неефективне розміщення страхових резервів; незбалансованість страхового портфеля; висока частка перестрахування; незначний рівень страхового покриття; шахрайські дії суб'єктів страхового ринку; стрімкий розвиток глобалізації; відтік капіталу за кордон; залежність від іноземного капіталу; кризові явища на міжнародних фінансових ринках; постійні зміни в нормативно-правовій базі; загострення криміногенної ситуації у сфері фінансів; нестабільність зовнішнього середовища.

7. Ризики фінансової безпеки суб'єктів господарювання: протиправні чи інші негативні дії персоналу, що загрожують функціонуванню

підприємництву; порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб; порушення порядку використання технічних засобів; інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших зацікавлених фігурантів; низький рівень кадрового, організаційного, інформаційного забезпечення управління потенціалом підприємства у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз; робота спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів; робота служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, як вітчизняних так і зарубіжних, з метою подавлення конкурентів, заволодіння ринками збуту чи майном конкурентів; протиправна діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності, рейдерські атаки тощо.

8. Ризики фінансової безпеки населення: високий рівень бідності та велика диференціація в оплаті праці; порушення прав споживача, не виплата пенсій і заробітної плати, безробіття, знецінення заощаджень, махінації, низький рівень соціального забезпечення та його фінансове покриття тощо.

Актуальним для регіональної політики є врахування усіх загроз та ризиків фінансової безпеки, що можуть призвести до катастрофічних наслідків економічного розвитку регіону, масового банкрутства суб'єктів господарювання і, врешті, підризу системи життєзабезпечення населення регіону.

Враховуючи зазначене вище, забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіону можливе за умови комплексного підходу щодо визначення причин негативних явищ її основних складових, що підвищить значення регіонів у економічному житті. А за допомогою коригування негативних

впливів можна визначити позитивні процеси у фінансовій системі регіону та його фінансової безпеки, оскільки водночас можна передбачити слабкі сторони реалізації політики економічного і соціального розвитку регіону. Без нівелювання зазначених загроз забезпечити розвиток регіонів та держави, зокрема, буде досить складним процесом.

Запобігти або нейтралізувати вплив негативних чинників на рівень фінансової безпеки регіону та забезпечити його збалансований розвиток можна лише на основі проведення відповідної політики, що базується на принципах стійкого розвитку регіону.

Політику фінансової безпеки регіону можна розглядати як систему фінансових цілей, заходів і дій, спрямованих на узгодження фінансових потреб та інтересів економічної, соціальної й екологічної сфер регіону та захист останнього від впливу внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів шляхом використання наявних і потенційних можливостей запобігання, усунення чи нейтралізації цього впливу. Така політика реалізується регіональними та центральними органами законодавчої, виконавчої й судової влади, органами місцевого самоврядування, населенням, які виступають її суб'єктами. Мета політики фінансової безпеки регіону підпорядкована загальній меті регіональної політики фінансового забезпечення стійкого розвитку та полягає у фінансовому забезпеченні потреб регіону, попередженні та нейтралізації впливу дестабілізуючих факторів на їх задоволення [12, с. 109].

Відповідно до зазначеної мети, політика фінансової безпеки регіону повинна виконувати такі завдання, як: діагностика та прогнозування зовнішніх і внутрішніх загроз забезпеченню реалізації фінансових інтересів регіону; визначення найгостріших фінансових проблем регіону, ранжування їх за мірою небезпеки; розробка системи фінансових заходів, спрямованих на

розв'язання фінансових проблем, створення фінансових механізмів захисту регіональних інтересів; запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз фінансовим інтересам регіону; диверсифікація фінансових джерел та оптимізація фінансових потоків для забезпечення збалансованості сфер стійкого розвитку відповідно до встановлених критеріїв безпеки; підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів регіону, контроль їх обсягів.

Висновки. Слід зазначити, що під фінансовою безпекою реального сектору економіки в регіональному вимірі пропонується розуміти стійкий стан захищеності регіонів, за якого відсутній, попереджений або нейтралізований вплив дестабілізуючих фінансових чинників на забезпечення стабільності, ефективності та збалансованості розвитку реальних секторів їхніх економік.

Для забезпечення нарощення фінансового потенціалу, захищеності інтересів, стійкості регіонів та протистояння дестабілізуючим факторам, а також стабільності ситуації та регіонального розвитку пропонується вжити комплекс заходів щодо визначення найгостріших фінансових проблем регіонів, ранжування їх за мірою небезпеки, пріоритетністю розв'язання шляхом створення фінансових механізмів захисту інтересів стійкого розвитку, диверсифікації фінансових джерел, оптимізації фінансових потоків та підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів регіонів [12, с.110].

Фінансова безпека регіону відзначається незалежністю і стабільністю фінансової системи, її можливості забезпечувати регіон фінансовими ресурсами, достатніми для забезпечення соціально-економічної стабільності розвитку суспільства, для успішного протистояння різноманітним загрозам. Це зумовлюється тим, що рівень захищеності інтересів суб'єктів від загроз

внутрішнього та зовнішнього характеру залежить від регіональної стратегії розвитку територій. Ця стратегія має ґрунтуватися на розширеному відтворенні регіональної економіки та одночасному задоволенні потреб окремої особи, населення та бізнес структур регіону в цілому.

Література

1. Виклюк М.І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових / М.І. Виклюк // Електронний журнал «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485>
2. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 220 с.
3. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Управління фінансовими ресурсами регіону: Монографія. Луцьк: Надстир'я, 2005. 198 с.
4. Копилюк О.І., Драбовський А.Г., Буряк П.Ю., Тимчишин Ю.В., Музичка О.М. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки: підручник / О.І. Копилюк, А.Г. Драбовський, П.Ю. Буряк, Ю.В. Тимчишин, О.М. Музичка. Львів: СПОЛОМ, 2017. 412 с.
5. Мартинюк В.П. Методологічні основи оцінки стану фінансової безпеки держави // Фінанси України. 2003. № 2. С. 122.
6. Матвійчук В.І., Нешко Р.М. Фінансова безпека регіону як складовий елемент фінансової безпеки держави / В.І. Матвійчук, Р.М. Нешко // Фінанси, облік, банки. 2017. № 1 (22). С. 125-134. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5021-10086-1-SM.pdf>
7. Пастернак-Таранушенко Г. Безпека: система, підсистема, оцінки, нова зброя // Економіка України. 2000. № 12. С. 53.
8. Сухорукова Т.Г., Александрова О.Ю., Савгира К.Д. Оцінка та напрями підвищення фінансової безпеки регіонів України / Т.Г. Сухорукова, О.Ю.

- Александрова, К.Д. Савгира // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 64. С. 186-196. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vetp_2018_64_28.pdf
9. Смирнов С. М. Економічне обґрунтування прийняття управлінських рішень в системі забезпечення фінансової безпеки регіону [Текст] / С. М. Смирнов, В. М. Смирнов // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. 2008. Вып. 33-1. С. 249-255.
 10. Татаркин А. и др. Экономическая безопасность как объект регионального исследования / А. Татаркин, О. Романова, О. Куклин, В. Яковлев // Вопросы экономики. 1996. № 6. С. 81.
 11. Финансовая безопасность: сущность и место в системе экономической бюезопасности. URL: http://studbooks.net/1009/finansy/mehanizm_sistemy_obespecheniya_finansovoy_bezopasnosti_gosudarstva
 12. Юрків Н.Я. Регіональні чинники фінансової безпеки реального сектору економіки / Н.Я. Юрків // Фінанси України. 2011. № 12. С. 99-110. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2011_12_11.pdf

References

1. Vykljuk M.I. Struktura finansovoji bezpeky rehionu ta kharakterystyka jiji skladovykh / M.I. Vykljuk // Elektronnyj zhurnal «Efektyvna ekonomika». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485>
2. Gherasymchuk Z.V., Vakhovych I.M., Kaminsjka I.M. Finansova polityka stalogho rozvytku rehionu: Monoghrafija. Lucjk: Nadstyr'ja, 2006. 220 s.

3. Gherasymchuk Z.V., Vakhovych I.M., Kaminsjka I.M. Upravlinnja finansovymy resursamy rehionu: Monohrafija. Lucjk: Nadstyr'ja, 2005. 198 s.
4. Kopyljuk O.I., Drabovs'kyj A.Gh., Burjak P.Ju., Tymchyshyn Ju.V., Muzychka O.M. Kompleksne zabezpechennja finansovo-ekonomichnoji bezpeky: pidruchnyk / O.I. Kopyljuk, A.Gh. Drabovs'kyj, P.Ju. Burjak, Ju.V. Tymchyshyn, O.M. Muzychka. Ljviv: SPOLOM, 2017. 412 s.
5. Martynjuk V.P. Metodologichni osnovy ocinky stanu finansovoji bezpeky derzhavy // Finansy Ukrainy. 2003. # 2. S. 122.
6. Matvijchuk V.I., Neshko R.M. Finansova bezpeka rehionu jak skladovyj element finansovoji bezpeky derzhavy / V.I. Matvijchuk, R.M. Neshko // Finansy, oblik, banky. 2017. # 1 (22). S. 125-134. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5021-10086-1-SM.pdf>
7. Pasternak-Taranushenko Gh. Bezpeka: systema, pidsystema, ocinky, nova zbroja // Ekonomika Ukrainy. 2000. # 12. S. 53.
8. Sukhorukova T.Gh., Aleksandrova O.Ju., Savghyra K.D. Ocinka ta naprjamy pidvyshhennja finansovoji bezpeky rehioniv Ukrainy / T.Gh. Sukhorukova, O.Ju. Aleksandrova, K.D. Savghyra // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2018. # 64. S. 186-196. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vetp_2018_64_28.pdf
9. Smyrnov S. M. Ekonomichne obgruntuvannja pryjnattja upravlins'kykh rishenj v systemi zabezpechennja finansovoji bezpeky rehionu [Tekst] / S. M. Smyrnov, V. M. Smyrnov // Nauchnye trudy DonNTU. Seriya: ekonomicheskaya. 2008. Vyp. 33-1. S. 249-255.
10. Tatarkin A. i dr. Ekonomicheskaya bezopasnost kak obekt regionalnogo issledovaniya / A. Tatarkin, O. Romanova, O. Kuklin, V. Yakovlev // Voprosy ekonomiki. 1996. № 6. S. 81.

11. Finansovaya bezopasnost: sushchnost i mesto v sisteme ekonomicheskoy byuezopasnosti. URL:
http://studbooks.net/1009/finansy/mehanizm_sistemy_obespecheniya_finansovoy_bezopasnosti_gosudarstva
12. Jurkiv N.Ja. Raghionaljni chynnyky finansovoji bezpeky realnogho sektoru ekonomiky / N.Ja. Jurkiv // Finansy Ukrainy. 2011. # 12. S. 99-110. URL:
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2011_12_11.pdf